

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Mgr. Veronika Jetmarová

**Koloniální války: propaganda režimu Estado Novo v deníku
Diário de Lisboa v první polovině 60. let**

Colonial Wars: Estado Novo Regime Propaganda in the Diário de Lisboa
newspaper during the First Half of the 1960s

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. července 2024

Veronika Jetmarová

Klíčová slova (česky)

propaganda, Portugalsko, koloniální války, Estado Novo, Diário de Lisboa

Klíčová slova (anglicky):

propaganda, Portugal, Colonial Wars, Estado Novo, Diário de Lisboa

Abstrakt (česky)

Tato bakalářská práce se zaměřuje na analýzu propagandistických prvků v deníku *Diário de Lisboa* během koloniálních válek Portugalska v první polovině 60. let. Cílem je zjistit, jakým způsobem portugalský režim využíval média k legitimizaci své politiky v koloniích Angola, Guinea-Bissau a Mosambik. Analýza zahrnuje identifikaci a rozbor propagandistických prvků v článcích deníku a porovnává jejich prezentaci v různých obdobích a na různých územích. Práce rovněž zkoumá roli propagandy v udržování veřejného pořádku a důvěry ve vládní politiku. Výsledky ukazují, že články systematicky posilovaly obraz portugalské vlády a bezpečnostních sil jako ochránců pořádku a bezpečnosti, zatímco povstalci byli označováni za kriminální živly a teroristy. Společné prvky propagandy zahrnují zdůrazňování klidu a stability, pozitivní prezentaci běžného života a spolupráci s mezinárodními partnery, zatímco odlišnosti se projevují v míře zaměření na jednotlivé kolonie a specifické události.

Abstract (in English):

This bachelor's thesis focuses on the analysis of propaganda elements in the *Diário de Lisboa* newspaper during Portugal's colonial wars in the early 1960s. The aim is to determine how the Portuguese regime used the media to legitimize its policies in the colonies of Angola, Guinea-Bissau, and Mozambique. The analysis involves identifying and examining propaganda elements in the newspaper articles and comparing their presentation across different periods and territories. The thesis also explores the role of propaganda in maintaining public order and trust in government policies. The results show that the articles systematically reinforced the image of the Portuguese government and security forces as protectors of order and security, while rebels were labeled as criminals and terrorists. Common propaganda elements include the emphasis on peace and stability, the positive portrayal of everyday life, and collaboration with international partners, while differences are reflected in the focus on different colonies and specific events.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. PROPAGANDA: TERMINOLOGIE A DOSAVADNÍ LITERATURA	3
3. REŽIM ESTADO NOVO	5
3.1 SPECIFIKA NEDEMOKRATICKÉHO ZŘÍZENÍ	6
3.2 KULT OSOBNOSTI ANTÓNIA DE OLIVEIRA SALAZARA.....	7
3.3 CENZURA.....	7
3.4 PROPAGANDA	8
4. POLITICKO-HISTORICKÝ KONTEXT 50. A 60. LET	10
4.1 KOLONIÁLNÍ POLITIKA	11
4.2 PŘÍČINY KOLONIÁLNÍCH VÁLEK A JEJICH POČÁTEK	12
5. DIÁRIO DE LISBOA	14
5.1 ANALÝZA DENÍKU DIÁRIO DE LISBOA – ANGOLA	15
5.1.1 <i>Klíčové články</i>	15
5.1.2 <i>Propagandistické prvky</i>	18
5.2 ANALÝZA DENÍKU DIÁRIO DE LISBOA – GUINEA-BISSAU	20
5.2.1 <i>Klíčové články</i>	20
5.2.2 <i>Propagandistické prvky</i>	22
5.3 ANALÝZA DENÍKU DIÁRIO DE LISBOA – MOSAMBIK.....	23
5.3.1 <i>Klíčové články</i>	23
5.3.2 <i>Propagandistické prvky</i>	25
6. ZÁVĚR	28
6.1 CONCLUSION	30
6.2 CONCLUSÃO	32
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	34
8. SEZNAM ZKRATEK	37

Předmluva

Výběr tématu této bakalářské práce byl motivován zájmem o historii portugalských koloniálních válek a jejich dopad na portugalskou společnost a politiku. Dále také touhou o propojení dvou studovaných oborů autorky – portugalistiky a politologie. Tato interdisciplinární perspektiva umožňuje komplexní analýzu, která zahrnuje jak lingvistické, tak politické aspekty propagandy. Spojení znalostí z obou těchto oblastí poskytuje hlubší vhled do způsobů, jakými propaganda ovlivňovala politické procesy a veřejné mínění. Propaganda je klíčovým nástrojem nedemokratických režimů, a proto je důležité pochopit, jakým způsobem byla využívána k legitimizaci kolonialismu a ovlivňování veřejného mínění prostřednictvím tiskových zpráv. Deník *Diário de Lisboa*, jako jedno z hlavních médií té doby, které je v plné verzi dostupné v elektronické podobě, poskytuje cenný materiál pro analýzu těchto propagandistických snah.

Metodologie této práce zahrnuje analýzu článků z digitálního archivu Casa Comum, pokrývajících období vždy 30 dní od vypuknutí konfliktů v Angole, Guinea-Bissau a Mosambiku. Analýza se zaměřuje na stylistické prvky, které naznačují propagandistické záměry, a porovnává prezentaci událostí v jednotlivých obdobích. Při výběru literatury byla zohledněna relevantnost a kvalita zdrojů. Byly použity jak primární zdroje (články deníku *Diário de Lisboa*), tak sekundární literatura, která poskytuje teoretický a historický kontext. Citace jsou uváděny podle normy ČSN ISO 690, což zajišťuje konzistenci a přesnost citací v celé práci. Práce čerpá z odborné literatury z českých, portugalských i anglických zdrojů. Teoretická část práce je založena na rešerši odborné literatury a odborných článků. Analytická část práce využívá metodu srovnávání. Práce je strukturována do několika kapitol. První kapitola představuje teoretický základ a terminologii spojenou s propagandou. Další kapitola se zaměřuje na politicko-historický kontext Portugalska v 50. a 60. letech. Následně se práce věnuje specifickým režimu Estado Novo, kultu osobnosti Antónia de Oliveiry Salazara a konkrétním projevům propagandy. Poslední kapitola obsahuje analýzu vybraných článků deníku *Diário de Lisboa* a identifikaci propagandistických prvků. Závěrečná kapitola shrnuje hlavní poznatky, věnuje se porovnání událostí v jednotlivých obdobích a územích a poskytuje závěry této analýzy.

Tato bakalářská práce si klade za cíl přispět k hlubšímu pochopení role propagandy v udržování koloniální moci a ovlivňování veřejného mínění v Portugalsku během koloniálních válek. Analýza článků deníku *Diário de Lisboa* poskytuje poznatky o tom, jak

byly konflikty prezentovány a jakým způsobem propaganda sloužila k posílení režimu Estado Novo. Téma práce ani metoda výzkumu nebyly oproti původnímu zadání nijak měněny.

1. Úvod

Mezi lety 1961 a 1974 se Portugalsko, jako jeden z hlavních evropských kolonizátorů, zapojilo do ozbrojených konfliktů na africkém kontinentě, známých jako koloniální války. Tento ozbrojený konflikt přivedl portugalské síly do opozice k národnostním hnutím za nezávislost v zámořských provinciích Angola, Guinea-Bissau a Mosambik. Salazarův neústupný postoj a politika tvrdé ruky tak vedly k dlouhotrvajícím ozbrojeným konfliktům v portugalských koloniích, které měly hluboký dopad na nejen na africkou, ale i portugalskou společnost, ekonomiku a politiku. Tyto konflikty měly za následek mnoho obětí, byly jednou z příčin pádu režimu Estado Novo a přispěly k revoluci 25. dubna 1974, tedy Karafiátová revoluce.

Režim Estado Novo, vedený Antóniem de Oliveirou Salazarem a později Marcellem Caetanem, se snažil udržet kontrolu nad svými koloniemi pomocí různých strategií, mezi něž patřila také propaganda. Propaganda hrála klíčovou roli v prezentaci vojenských akcí a ospravedlňování kolonialismu, čímž se snažila ovlivnit veřejné mínění a posílit podporu pro vládní politiku. Deník *Diário de Lisboa*, jeden z hlavních portugalských deníků té doby, byl významným nástrojem tohoto propagandistického úsilí.

Tato práce se zaměřuje na analýzu propagandistických prvků v článcích deníku *Diário de Lisboa* během tří významných období koloniálních válek. Cílem je ukázat, jakým způsobem portugalský režim využíval média k legitimizaci své politiky a jak propaganda ovlivňovala veřejné mínění. Analýza se soustředí na tři hlavní kolonie – Angolu, Guinea-Bissau a Mosambik – a na období vždy 30 dní od vypuknutí konfliktů. Zvolená periodizace umožňuje detailní pohled na to, jak média reagovala na klíčové události a jak byly tyto události prezentovány veřejnosti. Celkem analýzou prošlo devadesát čísel deníku *Diário de Lisboa* a vybrány byly relevantní články, vztahující se vždy k jednomu z konfliktů.

V teoretické části práce bude představena terminologie a dosavadní literatura týkající se propagandy, což zahrnuje definice a teoretické přístupy různých autorů. Následující kapitoly se zaměří na politicko-historický kontext Portugalska v 50. a 60. letech, specifika režimu Estado Novo, kult osobnosti Antónia de Oliveiry Salazara a konkrétní projevy propagandy. Další část práce se soustředí na analýzu vybraných článků deníku *Diário de Lisboa* a identifikaci propagandistických prvků. Tato analýza se zaměřuje na stylistické prvky, které naznačují propagandistické záměry, a porovnává prezentaci událostí v jednotlivých obdobích a územích.

Cílem této práce je přispět k hlubšímu pochopení role propagandy v udržování koloniální moci a ovlivňování veřejného mínění v Portugalsku během koloniálních válek. Analýza článků deníku *Diário de Lisboa* poskytuje poznatky o tom, jak byly konflikty prezentovány a jakým způsobem propaganda sloužila k posílení režimu Estado Novo.

2. Propaganda: terminologie a dosavadní literatura

Propaganda je pojem, který je širokou veřejností užíván především ve spojitosti s nedemokratickými režimy, které jsme jako lidstvo historicky zažili, a to především ve 20. stoletím s nacismem a komunismem. Obě tato politická zřízení ostatně široce přispěla nejen k definici samotných totalitních a autoritativních režimů, ale také k definici toho, co je to propaganda, kterou režimy hojně užívají, a jakými nástroji tak činí.

Propaganda se stala hlouběji zkoumaným pojmem ve 30. letech 20. století, kdy sehrála klíčovou roli během první a druhé světové války. V tomto období se začaly formovat teoretické základy propagandy, díky kterým ji nyní můžeme charakterizovat jako disciplínu k výzkumu. Edward Bernays, často nazývaný „otcem public relations“, publikoval knihy jako *Krystalizující veřejné mínění* (Crystallizing Public Opinion, 1923) a *Propaganda* (Propaganda, 1928), kde zkoumal, jak lze veřejné mínění formovat. Nástup fašismu a komunismu vedl k hlubšímu studiu propagandy jako nástroje totalitních režimů. Vědci zkoumali, jak Hitler a Stalin využívali propagandu k udržení moci a kontroly nad obyvatelstvem. V tomto období bychom mohli uvést ještě Mackenzieho, který svým dílem *Rozmach propagandy* (Propaganda Boom, 1938) ve 30. letech také přispěl k výzkumu tohoto fenoménu.

V 60. a 70. letech přicházejí kritické teorie a nové přístupy zkoumání propagandy. Jedním z nejvýznamnějších autorů tohoto období byl Jacques Ellul se svou knihou *Propaganda: Utváření lidských postojů* (Propaganda: The Formation of Men's Attitude, 1962). Podle něj propaganda není něco, co vytvořili určité osoby za účelem dosažení svých konkrétních cílů, ale je to sociologický fenomén, který je pevně zakotvený v moderní společnosti. Na propagandu nahlíží zcela jiným úhlem pohledu, jako na nevyhnutelný a integrální prvek sociální struktury, který ovlivňuje všechny aspekty našeho života. Ellul také zdůrazňuje, že propaganda není jen nástrojem diktatur a totalitních režimů, ale je také široce využívána v demokratických společnostech, a to jak v politické, tak v komerční sféře. Propaganda tedy není jen o šíření lží nebo polopravd, ale také o formování lidského vnímání a chování prostřednictvím různých metod a technik. Propaganda se podle něj snaží vnucovat určité myšlenky a názory, aniž by jedinci měli možnost kritického posouzení. (Ellul 1973: 3-6, 61-63)

Poslední vlna studia propagandy je zatím stále aktuální, a to období přelomu 20. a 21. století. Je to období, ve kterém do výzkumu vstupuje digitalizace a globalizace. S nástupem internetu a sociálních médií se propaganda stala ještě rozšířenější a sofistikovanější.

Platformy jako Facebook, Twitter a YouTube umožňují rychlé šíření informací i dezinformací. Moderní státy a nestátní aktéři využívají propagandu jako součást hybridních válek a informačních operací. Příklady zahrnují ruské zásahy do voleb, teroristickou propagandu a využívání dezinformace.

Propaganda je tedy dynamický a komplexní fenomén, který se vyvíjí v závislosti na technologických, politických, historických a sociálních změnách. Pro účely této práce jsem nicméně vybrala jednu dvojici autorů, jejichž kniha se v době vydání roku 1986 stala přelomovou studií ve výzkumu propagandy. Je to kniha od Gartha Jowetta a Victorie O'Donnell *Propaganda a přesvědčování* (Propaganda and Persuasion, 1986). Propaganda je dle jejich knihy systematický proces manipulace informací, symbolů a emocí s cílem ovlivnit myšlení, postoje a chování určité skupiny lidí ve prospěch určitého zájmu nebo politického cíle. Propaganda často využívá různé techniky, jako je zkreslení fakt, emocionální manipulace, opakování klíčových sdělení apod. To vše za cílem dosažení svých cílů. Je často spojována s mocnými institucemi, jako jsou státy a jejich vládnoucí režimy, politické strany, korporace nebo média, která ji využívají k formování veřejného mínění a dosažení svých zájmů. (Jowett, O'Donnell 2006: 6-8)

Propaganda je obvykle zaměřena na masové publikum a snaží se oslovit co nejvíce lidí s cílem dosáhnout širokého vlivu. Často využívá kontrolu nad informačním tokem a šířením sdělení prostřednictvím různých médií a komunikačních kanálů. Obvykle prezentuje jednostranný a zkreslený pohled na danou situaci nebo téma, ignorující nebo minimalizující protichůdné argumenty nebo důkazy, a využívá symboliku a emocionální manipulaci k získání emocionální reakce od publika a formování jejich postoje a chování. (Jowett, O'Donnell 2006: 6-8)

Jak tedy odlišit to, co je propaganda, a termín, se kterým se v médiích setkáváme dnes a denně, dezinformace? Propaganda se obvykle zaměřuje na záměrné šíření informací nebo názorů s cílem ovlivnit myšlení, postoje nebo chování určité skupiny lidí ve prospěch určitého zájmu nebo politického cíle. Propagandistické zprávy mohou být částečně nebo zcela nepravdivé a jsou prezentovány tak, aby podporovaly určitý názor nebo agendu. Na druhé straně je dezinformace šíření falešných informací s cílem lhát nebo změnit vnímání reality. Dezinformace nemusí být vždy součástí propagandistického úsilí, může být šířena i neúmyslně nebo bez záměrného cíle. Hlavním cílem dezinformace je zpochybnit důvěryhodnost nebo manipulovat s veřejným míněním, aniž by měla konkrétní politický nebo ideologický účel. (Ministerstvo vnitra, b.r.)

3. Režim Estado Novo

Režim Estado Novo byl oficiálně ustaven roku 1933 schválením nové ústavy a je nevyhnutelně spojen s Antóniem de Oliveirou Salazarem, který se v Portugalsku pokusil o vytvoření nového politického systému v čele s politickým uskupením União Nacional (Národní unie) (Binková 2004: 96-97) Po Salazarově odstoupení v roce 1968 se jeho následovník Marcello Caetano pokoušel se zdánlivě liberálnější přístupem pokračovat v čele režimu, ten však neúprosně vedl ke svému konci, který byl stvrzen Karafiátovou revolucí roku 1974. (Binková 2004: 101)

Režim usiloval o úplnou přeměnu portugalské společnosti, podobně jako jiné fašistické režimy v Evropě. To zahrnovalo kontrolu nad kulturními a politickými institucemi s cílem vštípit národní a ideologické hodnoty. I když Estado Novo sdílel mnoho rysů s jinými fašistickými režimy, měl své specifické rysy dané portugalským kulturním, politickým a sociálním kontextem. Ideologický diskurz Salazarova režimu zahrnoval několik klíčových mýtů, jako je nový nacionalismus, imperiální ambice nebo rurální způsob života jako základní charakteristika portugalské identity. (Rosas 2001: 1031-1032)

Režim Estado Novo se v 30. a 40. letech pokusil vytvořit „nového člověka“ (o homem novo), a to prostřednictvím autoritářské a ideologické indoktrinace, zaměřené na rodinu, školu, práci a volný čas. Pod pojmem „o homem novo“ se rozumí ideální typ občana, kterého se snažil vytvořit režim Estado Novo pod vedením Salazara. Tento koncept představuje utopického jedince, který ztělesňuje hodnoty a ideály prosazované režimem. Byl vykreslen jako konzervativní a protirevoluční figura, jako symbol stability a tradičních hodnot. Byl to venkovský muž, oddaný, zbožný a pořádkumilovný, jehož životní styl a hodnoty měly být formovány vlivem státních institucí a církve. Tento ideál zahrnoval loajalitu vůči státu, náboženskou oddanost, respekt k autoritě a společenským hierarchiím, povinnosti vůči rodině a vlasti, a odmítání materialistických a liberálních hodnot. Ideologické vzdělávání propaganda hrály klíčovou roli v utváření tohoto „nového člověka“. (Rosas 2001: 1031)

Tato kapitola si klade za cíl poukázat na specifika nedemokratického zřízení Estado Novo, na klíčovou osobnost, která stála v jeho čele, a na nedemokratické prvky, ke kterým se režim uchýlil – cenzuru a propagandu. Kapitola popíše, v jakých oblastech byla cenzura využita a představí konkrétní projevy propagandy jak v kultuře, tak mimo ni.

3.1 Specifika nedemokratického zřízení

Politologové si zhruba asi od druhé poloviny 20. století začali všimnout toho, že existují režimy, které nelze zařadit do té doby jasně vymezené klasifikace dvou politických zřízení, demokracie a totality. Ačkoliv do této doby vyšla díla, dle kterých lze dodnes politická zřízení klasifikovat a zkoumat, vedle Arendtové *Původu totalitarismu* (2013), Brzezinského a Friedrichovy teorie totalitní diktatury a autokracie (1962), a Dahlova konceptu Polyarchie (1971), vydává na začátku 70. let Juan José Linz (2000) svou sedmibodovou klasifikaci nedemokratických a zároveň netotalitních režimů.

Juan José Linz vypracoval své dílo po zkušenosti s frankistickou érou ve Španělsku, a ve své typologii se pokusil o vymezení vůči dvěma stanoveným ideálům – ideologii a totalitě. Díky Linzovu dílu a jeho typologii tak vznikla klasifikace, kterou můžeme použít na definici Salazarova režimu. (Balík 2007: 45) Linz se zaměřil na tzv. autoritativní režimy, což jsou politické systémy, které se odlišují jak od demokratických, tak od totalitních režimů několika způsoby. Jsou specifické svým omezeným pluralismem, tedy politická opozice není režimem zakázána, ale je regulována. Dále také nedisponují silnou vůdčí ideologií a masově nemobilizují, nicméně moc je zpravidla koncentrována v rukou jednoho vůdce či malé vládnoucí skupiny. V neposlední řadě jsou autoritativní režimy charakteristické tím, že si ponechávají demokratické instituce, jako jsou například parlament nebo volby, ale tyto instituce jsou kontrolovány a do určité míry manipulovány vládnoucí autoritou. (Linz 2000: 159-168)

Estado Novo řadíme do skupiny „Organicko-etatistické autoritativní režimy“, což jsou dle Linze takové režimy, které předpokládají, že lidé jsou přirozeně členy určitých sociálních skupin (např. zaměstnání, univerzity nebo obce), které jsou na rozdíl od těch uměle vytvořených (např. politické strany), v jejich protikladu. Uměle vytvořené skupiny rozdělují lidi i na nejnižší úrovni a vytvářejí profesionální politiky a stranické aparáty, které jsou vzdálené každodennímu životu. Klíčovou otázkou je: proč neorganizovat politický život na základě těchto malých primárních skupin? Díky nim je možné utvořit oficiální kanál, který by reprezentoval rozmanité zájmy moderní společnosti, a zároveň odmítat model třídního boje. (Balík 2007: 47-48; Linz 2000: 208-215) Dle Linze je portugalské Estado Novo se svou „slabou politickou stranou vytvořenou shora“ tím nejdokonalším příkladem organicko-etatistických autoritativních režimů. (Linz 2000: 215) Pouze na začátku 30. let bychom mohli Portugalsko řadit mezi Byrokraticko-militaristické autoritativní režimy, kdy moc byla kumulována v rukou úzké skupiny byrokratů a vojenských činitelů. (Linz 2000: 192)

3.2 Kult osobnosti Antónia de Oliveira Salazara

António de Oliveira Salazar, zřejmě nejpozoruhodnější politická osobnost portugalského 20. století, byl mezi lety 1932-1968 ministerským předsedou Portugalska a vůdčí osobností autoritářského režimu Estado Novo, který se vyznačoval tvrdou kontrolou politických oponentů a potlačováním jakýchkoli snah o autonomii nebo nezávislost. Režim využíval represivní složky, jako tajnou policii PIDE - Polícia Internacional e de Defesa do Estado (Policie bdělosti a ochrany státu), k udržení pořádku a potlačování opozičních hnutí. (Klíma 2007: 377; Revista Portuguesa de História Militar 2021: 1-2)

Salazar byl dle odborníků vynikající v kontrole svého vzezření a vystupování, jak v počátcích diktatury, tak i v pozdějších letech. To se vyznačovalo „kultem osobnosti bez kultu osobnosti“. Dosáhl jí svou viditelně malou touhou stát se politikem, ale s tím zároveň zvyšující se popularitou a svým vlivem jak v politickém prostředí, tak ve společnosti. (RTP Ensina (c), b.r.)

António de Oliveira Salazar byl celý svůj život velmi nedůvěřivý vůči všem novinářům, i přestože hlavní média byla pod kontrolou státu, což vedlo k tomu, že poskytl jen jednotky rozhovorů. Sám o sobě také nikdy nic nenapsal, a tak si jeho postoje a myšlenky tvoříme na základě výpovědí lidí z jeho nejbližšího okolí a na základě politických projevů a činů. (Cabrera 2022: 273, 275)

Fernando Rosas ve své článku z roku 2001 píše, že Salazarovým hlavním cílem bylo zabránit vypuknutí politické diskuze a tím spíš, aby se rozšířila mezi masy občanů. Rozhodnutí byla většinou přijímána v tichosti kabinetu, v úkrytu kancléřů a sekretariátů. (Rosas 2001: 1034) To se mu dařilo až do doby koloniálních válek s nimi spojenou otázkou zámořských území. Salazar byl silně proti jakýmkoli pokusům o dekolonizaci a prosazoval ideu udržení koloniální říše. Tato myšlenka byla jednou z příčin pádu jeho režimu v roce 1974. (Revista Portuguesa de História Militar 2021: 1-2)

3.3 Cenzura

Cenzura je státní orgán vytvořený za účelem sledování, kontroly a zastrasování tisku a novinářů. Cenzura byla v Portugalsku zavedena od roku 1926, kdy se u moci ustavila vojenská diktatura, údajně kvůli tomu, aby se zamezilo vydávání něčeho, co by mohlo uškodit dobrému stavu národa. Cenzura byla zavedena i přes rozhořčení a protest tisku a některých novinářů. (Cabrera 2022: 273-274)

Součástí cenzury byli také ale samotní vlastníci tisku. Ti byli kontrolováni a schvalování cenzurními službami jako důvěryhodní spolupracovníci režimu. Účastnili se svolaných schůzek a museli se řídit nařízenými, aby se vyhnuli například zákazu vydávání nebo jeho zpoždění. (Cabrera 2022: 274) Cenzurní struktury také pracovaly na posílení své autority a kontroly nad tiskem a novináři vytvořením Generálního ředitelství cenzurních služeb v roce 1933. (Heloisa 2017: 2) Je tedy nutné si uvědomit, že tisk a novinařina za režimu Estado Novo byli téměř výlučně prováděny pod záštitou cenzury. (Cabrera 2022: 275)

Tisk ovšem nebyl jediný, který byl pod dohledem cenzury. Dotkla se téměř celé kulturní scény, a tak pod dohledem byl rozhlas, literatura, divadlo i kino. Propaganda tak pokrývala všechny formy vyjadřování s výjimkou knih, kde obtíže spojené s předběžnou cenzurou byly řešeny následnými represemi. (Cabrera 2022: 275, Rosas 2001: 1041) Poslední dvě zmiňované, divadlo a kino, se navíc nejvíce staly také prostředníkem propagandy. (Cabrera 2022: 275)

3.4 Propaganda

Salazarův režim využíval propagandu k vytvoření „nového člověka“ a k udržení své moci několika způsoby. Jak již zmíněnou cenzurou, tak i změnou vzdělávání, kulturní produkcí a nacionalistkou a koloniální propagandou. (Rosas 2001: 1031-1032)

Nejoblíbenější kulturní propagandistickou zbraní nedemokratických fašistických režimů byla v době Estado Novo kinematografie. Tu v rámci propagace svého režimu použil i Salazar. Od 30. let 20. století podporoval rozvoj a financování kinematografie, a roku 1933 nechal založit SPN - *Secretariado da Propaganda Nacional* (Sekretariát národní propagandy), který představoval milník při tvorbě propagandy pro následující roky. (Heloisa 2017: 1-2) Kinematografie jako taková se však nakonec nerozvinula až tam, kam sahal její potenciál. Salazar postupně zjistil, že filmový průmysl je příliš drahý, a tvrdil, že jeho modernitě nedůvěřuje. (RTP Ensina (a), b.r.) Realita byla spíše taková, že Salazarova představa o pracující a odříkající si společnosti vedla k likvidaci technického pokroku, a tak pokud se našly domácnosti, které si mohli po začátku televizního vysílání v roce 1957 pořídit televizi, kromě režimní propagandy se k nim dostalo také vysílání z demokratické západní Evropy, což vedlo spíše k touze po blahobytu, nikoliv k odříkání. (Klíma 2007: 411-412)

SPN vytvářela program propagace práce a ideologie režimu Estado Novo společně s obrazem paternalistického vůdce Salazara. V čele instituce stál António Ferro, známý novinář a spisovatel, který v rámci SPN realizoval snahu o převychování Portugalců k životu v souladu s oficiální ideologií. Informace o práci režimu sekretariát šířil hlavně pomocí plakátů, rádia a

kina. Ferro se tak pokusil sladit modernismus a jeho prostředky s konzervatismem režimu. SPN tedy nebyla jen propagandistickou institucí, ale nutno dodat, že také institucí kulturní. (RTP Ensina (b), b.r.) Díky SPN tak vznikl například televizní pořad vysílaný po dobu třinácti let, *Jornal Portugêses*. Od roku 1938 byl vysílán jako telenovela vyprávějící příběh o portugalském státě, společně se spoustou upravených informací příznivých pro ideologii. (RTP Ensina (a), b.r.)

Jedním z cílů SPN bylo také zviditelnění portugalského venkova, a následně tento obraz rozšířit do kolonií. Toho docílil tvorbou dokumentárních filmů. Místo podpory natáčených filmů a snahy vložit do stávající kinematografie prvky propagandy režimu, protože to považoval Salazar za příliš drahé, uchýlil se SPN k tvorbě vlastních dokumentárních filmů. Během let 1933 a 1936 jich tak vytvořili téměř dvě desítky. Výběr témat se řídil aktuálním děním. V době španělské občanské války nebo začátku druhé světové války nebyla například opomenuta vojenská síla a bezpečnost portugalského státu. (Heloisa 2017: 2-4, 7)

Co se tisku týče, režimem ovládané noviny kritizovaly vnitřní i vnější odpůrce salazarismu, čímž mu dost napomáhaly. Za doby Salazarovy vlády se však jeho aktivní participace na propagaci režimu nedočkáme. V tom se od něj lišil jeho následovník, Marcello Caetano, který ačkoliv stejně jako Salazar rozhodně nebyl pro zrušení cenzury, s novináři spolupracoval, dával rozhovory a nechal se jimi a fotografy doprovázet na cestách po Portugalsku i zahraničí. Aktivně se tak podílel na titulních stránkách denních tisků a na iluzi inteligentního a láskyplného nového vůdce, na kterého čekají jásající davy. (Cabrera 2022: 275-276, 308)

Koloniální propaganda byl také jeden z viditelnějších prostředků Salazarova režimu, kterou využíval k šíření koloniálních ideálů a upevnění své moci prostřednictvím kulturních, vzdělávacích a pracovních programů. Propaganda byla klíčovým nástrojem pro vytváření loajální populace a ospravedlnění koloniální politiky Portugalska. Za tímto účelem tak byla vytvořena AGC – Agênciã Geral das Colônias (Generální agentura kolonií), která hrála klíčovou roli ve šíření koloniální ideologie jak v metropoli, tak v koloniích. Cílem AGC bylo propagovat nacionalistické a imperiální hodnoty, což mělo posílit národní identitu Portugalska jako koloniální mocnosti. (Rosas 2001: 1041-1042) Jedním z prvků propagandy bylo i vyobrazování portugalské Afriky jako harmonické multirasové společnosti, kde nejsou rasová napětí díky Lisabonem šířené toleranci a křesťanským hodnotám. Portugalci prezentovali svou koloniální misi jako duchovně motivovanou a úřady tvrdili, že mají jedinečnou schopnost mírumilovně koexistovat s jinými rasami. Toto programové sebevnímání kontrastuje s tvrdou realitou, které čelilo africké obyvatelstvo pod jejich vládou. Realita byla

taková, že až na částečný rozvoj infrastruktury se stav Afričanů v portugalských koloniích změnil jen málo. Byli vykořisťováni a ekonomicky omezováni, s malými možnostmi přístupu k pokroku, což jen dál podporovalo cyklus chudoby a nevědomosti. (Duffy 1960: 454-457)

Propaganda se promítla i školství. Vzdělávací reforma z roku 1936 zahrnovala vytvoření systému zaměřeného na národní indoktrinaci. Vzdělávací systém byl přetvořen tak, aby formoval „nového člověka“ podle ideologických principů režimu. Školní programy byly revidovány a byly zavedeny jednotné učebnice v hlavních předmětech základního a středního vzdělávání. Byly také organizovány politické a politicko-náboženské iniciativy a ceremonie ve školách, které měly ideologicky formovat studenty a udržovat mobilizační napětí. (Rosas 2001: 1032)

4. Politicko-historický kontext 50. a 60. let

Na počátku 50. let za sebou mělo Portugalsko první poválečné prezidentské volby, a ačkoliv zaznívaly hlasy na podporu restaurace monarchie, přehlušil je nesouhlas Antónia de Oliveira Salazara. Svě postavení si tento režim upevnil ještě více, když byl z přetrvávajícího strachu z komunismu podpořen západními mocnostmi a Portugalsko se stalo jedním ze zakládajících členů NATO. Kvůli tomuto vstupu a mezinárodnímu uznání muselo roku 1951 přiznat koloniím status zámořských provincií. O čtyři roky později pak vstoupilo do OSN. (Binková 2004: 99-100)

Na konci 50. let však nastává období, které historik Jan Klíma pojmenoval „Krise diktatury“. (Klíma 2007: 411) Portugalsko bylo opakovaně ze strany OSN kritizováno za neřešení koloniálního problému a nerozvíjelo se tak rychle jako jiné státy západní Evropy. (Klíma 2007: 411) Zároveň docházelo k nárůstu na síle opozičního liberálního křídla, která požadovalo uvolnění zámořských kolonií. V roce 1958 pak došlo, k pravděpodobně zmanipulovaným, prezidentských volbám a do čela státu se postavil vládní kandidát Américo Tomás. (Binková 2004: 100)

Salazarovi se podařilo ustát všechny politické nepokoje a pokus o státní převrat na počátku 60. let, a v Portugalsku nastalo poslední období stabilizace. V této době se totiž centrum problému přesunulo do zámoří. Od února roku 1961 postupně začaly války proti portugalské nadvládě v Angole, Guinea-Bissau a Mosambiku. Roku 1965 byl opět bez přizvání opozice do čela státu znovu zvolen Américo Tomás, a ve stejném roce byl zavražděn opoziční kandidát Humberto Delgado. (Binková 2004: 101)

Ke změně došlo až roku 1968, kdy se António de Oliveira Salazar vážně zranil a se zdravotních důvodů odešel z politiky. Na jeho místo nastoupil Marcelo Caetano, který stál v čele režimu Estado Novo až do Karafiátové revoluce roku 1974. (Binková 2004: 101) Odstoupením Salazara končí nejdelší evropská diktatura, která trvala 40 let. (Klíma 2007: 432-434)

Následující podkapitoly se detailněji zaměří na portugalské zámořské kolonie a na počátek a příčiny koloniálních válek v Angole, Guinea-Bissau a Mosambiku.

4.1 Koloniální politika

Na přelomu 50. a 60. let se minimálně Angola a Mosambik řadily mezi nejméně rozvinuté oblasti Afrického kontinentu. Státy se pod nadvládou Portugalska potýkaly s rasovou diskriminací, brutalitou, vysokými daněmi a nucenými pracemi neportugalských občanů. Důvodů, proč si režim udržoval kolonie po dlouhou dobu bylo hned několik. První a nejdůležitější byl pravděpodobně ekonomický. Portugalsko se v době 50. a 60. let stalo jedním z nejchudších evropských států a díky koloniím tak mělo přístup k surovinám, které mohlo nabízet na svém trhu. (Klíma 2007: 420-422) Portugalci se snažili minimalizovat náklady na správu kolonií a maximalizovat ekonomické výnosy prostřednictvím těžby surovin a zemědělství. Koloniální správa byla často represivní a zaměřená na udržení kontroly nad místním obyvatelstvem. (Binková 2004: 101-102)

Dalším z důvodů bylo využívání kolonií jako prostředku k udržení politické stability a legitimacy. Držení kolonií bylo vnímáno jako otázka národní hrdosti a prestiže. Koloniální politika byla nástrojem pro udržení autoritářského režimu a potlačení jakéhokoli vnitřního disentu nebo mezinárodního tlaku na reformy. Salazarova ideologie tvrdila, že portugalské impérium je nedělitelné a že Portugalsko má historické a civilizační poslání v Africe. Tento ideologický rámec byl používán k ospravedlnění pokračující vojenské přítomnosti a tvrdé politiky vůči koloniálním osvobozeneckým hnutím. (Klíma 2007: 420-422)

Portugalská koloniální politika byla v 60. letech 20. století konfrontována s rostoucími dekolonizačními hnutími v Africe. Portugalsko se kvůli situaci v koloniích mezinárodně izolovalo, a to hlavně od OSN. Portugalská snaha o vyvážení tohoto problému v mezinárodní politice vedla k poskytování svého území pro vojenské a hospodářské účely. (Binková 2004: 101) Salazar zpřístupnil Azorské ostrovy jak Britům, tak následně i Američanům pro účely zřízení vojenské základny. (Klíma 2007: 387)

4.2 Příčiny koloniálních válek a jejich počátek

Příčinou vypuknutí válek v koloniích bylo hned několik. Portugalsko vykonávalo svou zámořskou politiku bez ohledu na zájmy a potřeby místních obyvatel. Zaměřovala se hlavně na maximální ekonomické využití nabytých území. S tím rostoucí dekolonizační hnutí v Africe, které vrcholilo tzv. rokem Afriky v roce 1960, potlačovalo Portugalsko hlavně vojenskou silou, což nakonec vedlo k dlouhým a nákladným koloniálním válkám v Angole, Mosambiku a Guinea-Bissau. Portugalské tvrdohlavé bránění se jakýmkoli snahám o dekolonizaci tedy pouze směřovalo k prodloužení konfliktů a hospodářským problémům. (Binková 2004: 101-102; Klíma 2007: 418)

Ačkoliv portugalské kolonie nedosáhly po druhé světové válce své nezávislosti podobně jako jiné státy, vznikala národní osvobozenecská hnutí, která byla inspirována úspěchy nezávislostních hnutí v Asii a jiných částech Afriky. Tato hnutí nakonec hrála klíčovou roli v boji za nezávislost portugalských kolonií. (Klíma 2003: 57; Klíma 2008: 171) Vzrůstající pocit národní identity mezi obyvateli kolonií byl zásadním faktorem v jejich touze po nezávislosti. Místní obyvatelé začali stále více usilovat o kontrolu nad svými vlastními zeměmi a o ukončení koloniální nadvlády. (Caiado 2021: 3)

Jedním hnutí bylo MPLA - Movimento Popular de Libertação de Angola (Lidové hnutí za osvobození Angoly), které funguje dodnes jako angolská politická strana a představuje tak nejstarší a hlavní politickou sílu v zemi. Napřed bojovala proti portugalské nadvládě a následně proti opozičním hnutím UNITA - União Nacional para a Independência Total de Angola (Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly) a FNLA - Frente Nacional de Libertação de Angola (Národní fronta pro osvobození Angoly) v dlouhotrvající občanské válce. Do války se skrz tato hnutí zapojily i jiné státy, a to konkrétně USA a Sovětský svaz, které v té době za přítomnosti Studené války hledaly spojence mezi osvobozenecskými hnutími a poskytovaly jim finanční, vojenskou a politickou podporu. MPLA v Angole získala podporu od Sovětského svazu, zatímco FNLA a UNITA byly podporovány USA. (Klíma 2003: 57-59; Klíma 2008: 179) V Mosambiku se do popředí dostalo osvobozenecské hnutí FRELIMO – Frente de Libertação de Moçambique (Fronta za osvobození Mosambiku) a v Guinea-Bissau PAIGC – Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde (Africká strana za nezávislost Guinea-Bissau a Kapverd) (Klíma 2007: 426, 463)

Portugalská koloniální správa byla charakterizována tvrdým útlakem a vykořisťováním domorodého obyvatelstva. Portugalci využívali nucených prací a vysokých daní, zatímco většina obyvatel kolonií žila v chudobě a byla vystavena diskriminaci.

Portugalské úřady také často reagovaly na jakýkoli odpor tvrdými represivními opatřeními, což byl obecně dopad vnitropolitické situace v Portugalsku. Režim Estado Novo cítil, že ubývá na síle a popularitě, a obával se ztráty prestiže a kontroly nad africkým územím. (Caiado 2021: 3-4; Klíma 2008: 162-163) Zatímco portugalská menšina profitovala z koloniálního systému, většina obyvatelstva měla omezený přístup ke vzdělání, zdravotní péči a dalším základním službám. Obrovské sociální a ekonomické rozdíly mezi portugalskými kolonizátory a domorodým obyvatelstvem vedly k rostoucí nespokojenosti v regionu. (Klíma 2008: 163-164)

Panuje obecná shoda na tom, že koloniální války začaly 4. února 1961, kdy ozbrojené skupiny zaútočily na velitelství policie, vojenské vězení a Národní rozhlasový vysílač v hlavním městě Angoly, Luandě. Tyto útoky se odehrály téměř současně a byly iniciovány již zmíněným hnutím MPLA. 23. ledna 1963 došlo v Guinea-Bissau k útoku ze strany PAIGC. Toto datum je označováno za počátek války v Guinea-Bissau. V Mosambiku došlo k útoku ze strany FRELIMO 25. září 1964. (Ferraz 2022: 246)

V průběhu dalších let se koloniální válka rozšiřovala a vznikaly nové fronty. Pocit ohrožení ze zámořských území paradoxně vedl k uklidnění situace v Portugalsku, kdy po mnoha letech propagandy režimu a portugalského impéria většina populace souhlasila s vládou a názorem, že je třeba si africká území udržet. Režim dokázal využít potíží odehrávajících se v zámoří pro propagandistické účely. Svolávány byly například nuceně navštěvované veřejné akce na podporu jednoty impéria. (Klíma 2007: 427)

V roce 1964 dekolonizace vrcholila a byla uzavřena již téměř všude ve světě, kromě Portugalska. Některé státy OSN kvůli tomu přerušily své diplomatické vztahy s Portugalskem, a jiné země uvalily embarga na prodej zbraní. V roce 1973, kdy ještě války probíhaly, uznalo valné shromáždění OSN nezávislost Guinea-Bissau a označilo přítomnost portugalských vojsk za nezákonné. Roku 1974, po dubnové Karafiátové revoluci, definitivně padl režim Estado Novo. Nové politické vedení země hájilo nezávislost zámořských území. Činitelé komunikovali s osvobozeneckými hnutími a postupné předání vedlo ke konci portugalských vojenských operací a nezávislosti států. (Ferraz 2022: 247; Klíma 2007: 429)

5. Diário de Lisboa

Deník *Diário de Lisboa*, který vycházel v letech 1921 až 1990, byl bezpochyby jedním z referenčních novin portugalského 20. století. Deník byl dlouhodobě považován za jeden z více nezávislejších periodik. K této představě přispíval hlavně fakt, že své novináře vysílal na místa událostí, kde prováděli i fotografické záběry. Nutno ale dodat, že stejně jako u jiných deníků, i tento se nevyhnul cenzuře, která zkrátka nezávislost novinářů systematicky zmařila. I přesto byl ale *Diário de Lisboa* v průběhu své historie byly známý pro svou redakční nezávislost a ochotu publikovat kontroverzní názory, zejména během diktatury Estado Novo. (Cabrera 2022: 283; Casa Comum, b.r.)

Diário de Lisboa byl významný denní večerník vydávaný v Lisabonu v Portugalsku. Noviny byly založeny Joaquimem Mansem, který je vedl až do své smrti v roce 1956. Známé byly mimo jiné svým „Literárním dodatkem“, který začal v roce 1934 a obsahoval příspěvky od renomovaných spisovatelů a umělců, jako jsou Fernando Pessoa, José Saramago a José de Almada Negreiros. Noviny sehrály významnou roli během Karafiátové revoluce 25. dubna 1974, která znamenala konec diktatury v Portugalsku. Noviny využily nově nabytou svobodu k publikování široké škály politických a společenských témat, která byla dříve cenzurována. (Lemos, Torgal 2020: 257-259)

Navzdory svému významu přestaly noviny vycházet v roce 1990 kvůli finančním potížím, kterým v tomto období čelily mnohé deníky. Dnes jsou digitální archivy *Diário de Lisboa* přístupné veřejnosti a uchovávají jeho bohatou historii a příspěvky k portugalské žurnalistice a literatuře. (Casa Comum, b.r.; Lemos, Torgal 2020: 257-259)

Tato část práce bude obsahovat analýzu vybraných publikací deníku *Diário de Lisboa*. Bude čerpat z digitálního archivu Casa Comum, ze kterého bude pro analýzu vybráno několik článků, a to vždy 30 dní od vypuknutí války v jedné ze zmíněných portugalských kolonií. Na základě již stanového historického kontextu z předchozích kapitol jsou vybrány publikace od 4. února 1961 do 3. března 1961, od 23. ledna 1963 do 22. února 1963 a od 25. září 1964 do 24. října 1964. Analytická část si klade za cíl předložit relevantní články z vybraných publikací zabývajících se daným konfliktem a představit konkrétní projevy propagandy.

Analýza se zaměří především na stylistické prvky, které předesílají užití propagandy, a porovná způsob její prezentace v jednotlivých obdobích a územích. Z každého období bylo vybráno pět klíčových článků, které pojednávají o situaci v kolonii a jsou konkrétním projevem propagandy režimu Estado Novo. Články jsou v následujících kapitolách řazeny

chronologicky. U článků nejsou zmíněni jednotliví autoři, protože v *Diário de Lisboa* nejsou vždy uvedeni. Pokud uvedeni jsou, tak pouze pod zkratkou, kterou nelze dohledat.

5.1 Analýza deníku Diário de Lisboa – Angola

5.1.1 Klíčové články

Článek 1: 4. února 1961 – „Três grupos armados tentaram a noite passada libertar presos em Luanda“ (Tři ozbrojené skupiny se včera v noci pokusily osvobodit vězně v Luandě)

Článek pojednává o třech ozbrojených skupinách, které se pokusily v noci osvobodit vězně držené v Luandě. Incident se odehrál za použití násilí a střelných zbraní, ale portugalské bezpečnostní síly zasáhly a pokus o osvobození vězňů byl neúspěšný. Článek uvádí, že ve městě byl znovu nastolen pořádek.

Článek 2: 5. února 1961 – „Eram estrangeiros na sua maioria os componentes do grupo que assaltou as prisões de Luanda“ (Většina členů skupiny, která napadla věznic v Luandě, byli cizinci)

Dle článku byla většina osob, které včera zaútočily na policejní stanice a věznic v Luandě, cizinci, nikoliv Portugalci. Informace o identitě útočnicků a další prvky poukazují na mezinárodní charakter těchto aktérů. Článek informuje o tom, že událost opět potvrzuje důležitost přítomnosti portugalských sil v Angole k udržení pořádku a bezpečnosti.

Článek 3: 6. února 1961 – „Os bairros indígenas de Luanda foram ontem visitados pelo governador-geral de Angola que verificou ser completa a tranquilidade que ali reina“ (Domorodé čtvrti Luandy byly včera navštíveny guvernérem Angoly, který potvrdil úplný klid a pořádek)

Článek informuje o návštěvě guvernéra Angoly v domorodých čtvrtích Luandy, kde ověřil, že navzdory nedávným nepokojům panuje klid a pořádek. Situace je stabilní a bezpečnostní síly mají kontrolu. Obyvatelé mohou pokračovat ve svých každodenních činnostech

Článek 4: 7. února 1961 – „Crime e repressão“ (Zločin a represe)

Článek přetiskuje komentář z konzervativního britského deníku *Daily Telegraph*, který zdůrazňuje, že v Angole panuje klid a stabilita, navzdory nepokojům. Portugalská vláda a místní obyvatelstvo spolupracují na udržení pořádku a bezpečnosti.

Článek 5: 8. února 1961 – „As autoridades de Angola têm dispensado a protecção necessária aos jornalistas estrangeiros em Luanda” (Úřady v Angole zajistily nezbytnou ochranu zahraničních novinářů v Luandě)

Článek informuje o tom, že úřady v Angole poskytují nezbytnou ochranu zahraničním novinářům v Luandě, aby mohli bezpečně vykonávat svou práci navzdory neklidu. Guvernér novináře vyzval k objektivnímu informování a spolupráci s místními obyvateli pro zajištění bezpečnosti.

Článek 6: 11. února 1961 – „A população de Luanda apoia as autoridades pela energia da sua acção” (Obyvatelstvo Luandy podporuje energické jednání úřadů)

Článek pojednává o tom, že obyvatelé Luandy vyjadřují podporu úřadům kvůli jejich rozhodným a energickým akcím vedoucím k obnovení pořádku ve městě. Místní obyvatelé oceňují efektivitu a odhodlanost bezpečnostních sil, které zajistily stabilitu a bezpečnost.

Článek 7: 15. února 1961 – „Em Luanda reina a tranquilidade“ (V Luandě panuje klid)

Článek pojednává o situaci v Luandě, kde je podle zprávy klid a pořádek, navzdory nedávným povstáním. Tento článek zdůrazňuje, že portugalské bezpečnostní síly mají situaci pod kontrolou a všichni obyvatelé mohou pokračovat ve svých každodenních činnostech bez obav. Vláda se snaží udržovat veřejný pořádek a ochránit obyvatele před jakýmkoli hrozbami.

Článek 8: 17. února 1961 – „A população de Luanda revela perfeita tranquilidade enquanto aguarda o resultado das diligências das autoridades“ (Obyvatelé Luandy zůstává v absolutním klidu při čekání na výsledek úsilí úřadů)

„Čeká se na výsledek probíhajícího vyšetřování“¹. (Diário de Lisboa, 1961) Článek informuje o klidu a trpělivosti obyvatel Luandy, kteří čekají na výsledky úsilí úřadů při

---

¹ „Aguarda-se o resultado das diligências em curso.“

obnovování pořádku po nedávných incidentech. Místní obyvatelé dle článku oceňují odhodlanost a efektivitu bezpečnostních složek.

Článek 9: 18. února 1961 – „Os indígenas de Luanda não revelam atitudes que causem inquietação“ (Domorodí obyvatelé Luandy neprojevují chování, které by způsobovalo obavy)

Článek předkládá, že navzdory nepokojům a napětí, které město v posledních dnech zažilo, neexistují žádné známky neklidu mezi domorodými obyvateli Luandy. Místní obyvatelé nadále vykonávají své každodenní činnosti bez obav. Úřady zdůrazňují, že situace je pod kontrolou a že nejsou hlášeny žádné incidenty, které by narušovaly veřejný pořádek.

Článek 10: 19. února 1961 - „Luanda viveu hoje um domingo despreocupado em que a população se dirigiu as praias para fugir ao calor que envolve a cidade“ (Luanda dnes prožila bezstarostnou neděli, kdy se obyvatelé vydali na pláže, aby unikli horku, které obklopuje město)

Článek informuje o klidné a bezstarostné neděli v Luandě. Obyvatelé se vydali na pláže, aby unikli horku, které ovládalo město. Navzdory nedávným nepokojům a incidentům město pokračuje v běžném životě bez výrazného neklidu. Místní obyvatelé se věnují svým každodenním činnostem, atmosféra ve městě je klidná a uvolněná. Obyvatelé chodí na procházky a jsou dobře naladěni.

Článek 11: 20. února 1961 - „Visita às vítimas dos incidentes de Luanda que se encontram hospitalizadas“ (Návštěva obětí incidentů v Luandě, které jsou hospitalizovány)

Článek informuje o návštěvě nemocnice, kde jsou hospitalizovány oběti nedávných incidentů v Luandě. Popisuje, jak jsou pacienti ošetřováni, a zdůrazňuje péči poskytovanou zdravotnickým personálem. Článek se zaměřuje na efektivitu a odhodlanost zdravotníků a bezpečnostních sil při zvládnání následků útoků.

Článek 12: 21. února 1961 – „Não há problemas raciais que justifiquem conflitos entre todos os que trabalham lado a lado pelo progresso de Angola“ (Neexistují žádné rasové problémy, které by odůvodňovaly konflikty mezi těmi, kdo pracují bok po boku pro pokrok Angoly)

Rozlišování mezi obyvateli v Luandě na základě rasového původu neexistuje. Článek zdůrazňuje, že navzdory nedávným nepokojům, není důvod ke konfliktům mezi lidmi pracujícími pro pokrok Angoly. Článek informuje o harmonii a spolupráci mezi různými skupinami obyvatel v Angole. Navzdory nedávným událostem je situace stabilní a obyvatelé pokračují ve svých každodenních činnostech v atmosféře vzájemného respektu a porozumění.

Článek 13: 24. února 1961 – „Angola começará a exportar carne congelada em Junho próximo“ (Angola začne v červnu vyvážet mražené maso)

Článek předkládá informaci, že se Angola připravuje na zahájení vývozu mraženého masa v červnu. Tento krok je součástí širšího plánu na rozvoj zemědělství a zvýšení ekonomické stability regionu. Místní úřady zdůrazňují důležitost tohoto projektu pro zajištění potravinové bezpečnosti a zvýšení příjmů z exportu.

Článek 14: 28. února 1961 – „Eletrificação do centro da Angola“ (Elektrifikace centrální části Angoly)

Článek informuje o velkém projektu elektrifikace centrální části Angoly, který zahrnuje výstavbu nových elektráren. Tento projekt má zásadní význam pro rozvoj regionu a zvyšování životní úrovně místních obyvatel. Elektrifikace má přinést nejen zvýšenou dostupnost elektrické energie pro domácnosti a podniky, ale také podpořit průmyslový a ekonomický růst oblasti.

Článek 15: 1. března 1961 - „Personalidades de Luanda irão à O.N.U. repudiar a atitude da Libéria“ (Osobnosti z Luandy se obrátí na OSN kvůli postoji Libérie)

Dle článku se starosta města Luanda spolu s několika místními obyvateli obrátí na OSN, aby vyjádřili svůj nesouhlas s postojem Libérie vůči portugalské správě v Angole. Starosta a další členové delegace zdůrazňují význam míru a stability v regionu a žádají OSN o podporu v této záležitosti. Vyzývají k jednotě a spolupráci mezi obyvateli Angoly a zdůrazňují úspěchy místních úřadů v udržování pořádku a rozvoje.

5.1.2 Propagandistické prvky

Ve všech analyzovaných článcích deníku *Diário de Lisboa* lze nalézt společné propagandistické prvky, které slouží k legitimizaci portugalského režimu během koloniálních válek v Angole. Povstalci jsou pravidelně označováni za kriminální živly a teroristy, což má

ospravedlnit tvrdé zásahy proti nim. Média často zobrazují povstalce negativně a glorifikují akce portugalských bezpečnostních sil, čímž posilují jejich obraz jako ochránců pořádku a bezpečnosti. Útočníci jsou prezentováni jako cizinci, což zdůrazňuje, že problémy přicházejí zvenčí, a ne od místního obyvatelstva. Tento narativ posiluje nacionalistické cítění mezi obyvatelstvem a podporuje myšlenku, že portugalské síly chrání angolský národ před vnějšími hrozbami.

Články zdůrazňují, že v Luandě panuje klid a pořádek, což má uklidnit veřejnost a zvýšit důvěru v portugalskou vládu a její bezpečnostní síly. Bezpečnostní síly jsou prezentovány jako efektivní a schopné zajistit stabilitu a bezpečnost ve městě. Nepokoje jsou zmiňovány jen okrajově a hlavní důraz je kladen na to, že situace je pod kontrolou, což bagatelizuje hrozby a konflikty. Opakovaně se zdůrazňuje, že vláda a bezpečnostní síly se snaží ochránit obyvatele, což posiluje pozitivní obraz vlády jako ochránce veřejného pořádku. Použití uklidňujícího jazyka má za cíl snížit obavy a stres mezi obyvateli, což je typický propagandistický prvek zaměřený na kontrolu veřejného mínění.

Přetisknutí článků z uznávaných zahraničních zdrojů, jako je *Daily Telegraph*, může zvýšit důvěryhodnost a legitimitu režimu. Cílem je posílit názor, že mezinárodní komunita podporuje nebo souhlasí s portugalskou politikou v Angole. Použití zahraničního zdroje k potvrzení, že v Angole panuje klid a pořádek, posiluje vládní tvrzení o efektivitě jejich politiky a bezpečnostních opatření. Články také zdůrazňují, že navzdory nepokojům panuje v Luandě klid, což má ukonejšit veřejnost. Guvernér a bezpečnostní síly jsou prezentováni jako efektivní a schopní udržovat pořádek a bezpečnost. Nepokoje jsou zmiňovány pouze okrajově, což má za cíl bagatelizovat hrozby a konflikty.

Článek podporuje obraz spolupráce mezi úřady a místními obyvateli, což posiluje obraz jednoty a společného úsilí o udržení pořádku a bezpečnosti. Zdůrazňuje také, že obyvatelé podporují úřady a oceňují jejich práci, což má za cíl posílit legitimitu vládních akcí. Zdůraznění klidu a trpělivosti obyvatel má za cíl uklidnit veřejnost a posílit důvěru ve vládní opatření.

Návštěva nemocnice a zdůraznění kvalitní péče o oběti posiluje obraz vlády a zdravotnických služeb jako efektivních a pečujících o blaho obyvatel. Článek zdůrazňuje klidnou a bezstarostnou atmosféru ve městě, což má uklidnit veřejnost a posílit důvěru v portugalskou vládu. Nedávné nepokoje jsou zmíněny jen okrajově, hlavní důraz je kladen na běžný život ve městě, čímž se bagatelizují hrozby a konflikty. Články uvádí, že obyvatelé se věnují svým každodenním činnostem a užívají si nedělního volna, což posiluje pozitivní obraz vlády a jejích opatření. Zmínka o tom, že obyvatelé se vydali na pláž, ukazuje na snahu

úřadů o zajištění bezpečí a pohody obyvatel navzdory nedávným událostem. Články uvádí, že obyvatelé pokračují v běžných životech v atmosféře vzájemného respektu, což posiluje pozitivní obraz vlády a jejích opatření.

Zdůraznění role vlády a místních úřadů v realizaci projektů posiluje pozitivní obraz jejich efektivitu a schopnosti přinášet prospěch obyvatelstvu. Články poukazují na přínosy projektů pro místní obyvatele, včetně zajištění potravinové bezpečnosti a zvýšení příjmů z exportu. Články zdůrazňují pozitivní dopady elektrifikace na ekonomiku a životní úroveň. Projekt je prezentován jako důkaz schopnosti vlády zajistit rozvoj a modernizaci země. Článek se zaměřuje na pozitivní aspekty projektu a nezmiňuje žádné potenciální problémy či výzvy, čímž se vytváří optimistický obraz budoucnosti. Zdůraznění přínosů projektu pro místní obyvatele, jako je zvýšení dostupnosti energie a zlepšení životní úrovně, posiluje důvěru ve vládní opatření a jejich efektivitu.

Článek zdůrazňuje legitimitu a autoritu portugalské správy v Angole a její podporu ze strany místních osobností, což posiluje obraz vlády jako legitimního správce regionu. Vyzývání k jednotě a spolupráci mezi obyvateli Angoly zdůrazňuje potřebu národní jednoty a podporuje myšlenku, že problémy regionu by měly být řešeny interně, bez zásahu vnějších sil. Zdůraznění úspěchů místních úřadů v udržování pořádku a rozvoje prezentuje portugalskou správu jako efektivní a schopnou zajistit stabilitu a prosperitu v zemi.

Články se nezmiňují o případných protestech nebo nesouhlasích místních obyvatel s portugalskou správou, čímž se vytváří dojem všeobecné podpory a klidu. Tyto prvky dohromady posilují pohled na portugalskou správu jako efektivní a legitimní autoritu v Angole, která je schopna zajistit stabilitu a rozvoj oblasti.

5.2 Analýza deníku *Diário de Lisboa* – Guinea-Bissau

5.2.1 Klíčové články

Článek 1: 23. ledna 1963 – „Há dez sobreviventes entre os treze ocupantes do avião militar português que caiu perto de Las Palmas“ (Přežilo deset z třinácti pasažérů portugalského vojenského letadla, které havarovalo blízko Las Palmas)

V textu se píše o havárii portugalského vojenského letadla blízko Las Palmas. Článek podrobně popisuje, že deset ze třinácti pasažérů přežilo, zatímco tři osoby stále chybí. Letadlo směřovalo na doplnění paliva a následně mělo pokračovat do Guinea-Bissau a poté do Angoly. Nehoda byla způsobena neznámou příčinou a pátrání po pohřešovaných pokračuje.

Článek 2: 24. ledna 1963 – „Não houve pânico a bordo do avião português que caiu próximo de La Palmas“ (Na palubě portugalského letadla, které se zřítilo poblíž La Palmas, nezavládla žádná panika)

Článek uvádí, že na palubě letadla, které mířilo do Guinea-Bissau, nebyl žádný panický stav a že záchranné operace proběhly za dobrých podmínek. Dále se píše o reakci kapitána Vítor dos Santos a zdůrazňuje se, že všichni přeživší byli zachráněni a ošetřeni.

Článek 3: 6. února 1963 - „Ainda arde combustível nos porões da proa do ‘Coruche’“ (Palivo stále hoří v předových nákladových prostorech ,Coruche‘)

Článek se zabývá incidentem, při kterém došlo k požáru na lodi "Coruche" v přístavu v Bissau, hlavním městě Guinea-Bissau. Článek informuje o pokračujícím hoření paliva v přístavech lodi po havárii a popisuje situaci a kroky, které byly podniknuty k jejímu zvládnutí.

Článek 4: 18. února 1963 – „A conferência internacional sobre a África começou hoje em Leopoldville“ (Mezinárodní konference o Africe začala dnes v Leopoldville).

Článek informuje o konferenci, které se zúčastnili představitelé několika afrických států, kteří diskutovali o otázkách souvisejících s mírem a bezpečností na kontinentu. Cílem konference bylo posílit spolupráci mezi africkými státy a hledat společná řešení pro ekonomické a bezpečnostní problémy. Konference se zaměřuje na otázky rozvoje, stability a spolupráce mezi africkými státy, s důrazem na nezávislost a samostatnost afrických národů. Na konferenci bylo zmíněno, že Portugalsko se zasedání nezúčastnilo. „Portugalsko nebylo na dnešním zasedání zastoupeno“². (Diário de Lisboa, 1963) To může souviset s probíhajícími konflikty v portugalských koloniích.

Článek 5: 20. února 1963 - „Chegaram mais tropas que combateram na Guiné“ (Dorazily další jednotky, které bojovaly v Guinea-Bissau)

Článek informuje o lodi, která dorazila do Lisabonu s dalšími jednotkami, které se účastnily bojů v Guinea-Bissau. Jednotky, složené z různých vojenských složek, byly přivítány na nábřeží, kde se konala slavnostní ceremonie. Ministr obrany přednesl projev, ve kterém zdůraznil odvahu a oddanost portugalských vojáků během jejich mise v Guinea-

---

² „Portugal não esteve representado na sessão de hoje.“

Bissau. Dále poděkoval rodinám za jejich podporu a pochopení během těchto obtížných časů. Po ceremonii byly jednotky doprovázeny vojenskou kapelou a přivítány občany Lisabonu.

5.2.2 Propagandistické prvky

Články se i po vypuknutí konfliktu v Guinea-Bissau zaměřují spíše na události v Angole a jiné koloniální problémy Portugalska. Texty o Angole sdělují, že portugalské vojenské operace na severu Angoly jsou úspěšné a vedou k postupnému potlačování nepokojů. Portugalská vláda zdůrazňuje efektivitu a úspěšnost svých sil v udržování pořádku a bezpečnosti v regionu. Důvod vyšší informovanosti o Angole je zřejmě důvodem jejího většího významu pro Portugalsko. Angola byla pro Portugalsko mnohem důležitější kolonií než Guinea, a to jak z ekonomického, tak strategického hlediska. Angola byla bohatá na přírodní zdroje, zejména ropu a diamanty, což jí činilo klíčovou pro portugalskou ekonomiku. Konflikt v Angole byl také z hlediska rozsahu a intenzity větší a komplikovanější než v Guinea-Bissau, což vedlo k většímu mediálnímu pokrytí. Vláda se tak mohla snažit zaměřit pozornost na Angolu, aby demonstrovala své schopnosti a efektivitu v udržování pořádku v nejdůležitějších koloniích. Závěrem z analýzy vychází, že portugalský režim kontrolou informací a mediálního narativu zaměřil především na oblasti, kde měl větší propagandistický potenciál.

V případě prvních dvou článků jsou jako dříve vykreslovány portugalské vojenské síly v pozitivním světle, zdůrazněna je rychlá a efektivní reakce na nehodu, což může posilovat důvěru veřejnosti ve vojenskou kompetenci a organizovanost v době koloniálních konfliktů. Důraz je kladen na klidnou a profesionální reakci posádky a záchranných týmů. Uklidňující jazyk má za cíl snížit obavy veřejnosti ohledně bezpečnosti letecké dopravy a schopnosti státu reagovat na krizové situace.

V tomto období se objevují například články o zapojení žoldáků v Angole nebo o potlačení povstalců a zahraničních bojovníků. Podobné články opět demonizují protivníky, předkládají úspěch portugalských a angolských úřadů a zdůrazňují jejich spolupráci. Zmínka o spolupráci mezi portugalskými a angolskými úřady posiluje obraz jednoty a efektivity vládních opatření, čímž se snaží získat důvěru veřejnosti ve vládní politiku. Články naznačují, že hrozba byla eliminována. Jsou zaměřeny na vyvolání pocitu bezpečí mezi obyvatelstvem tím, že vláda aktivně chrání národ před vnějšími hrozbami. Další články například informují o plánovaném zvýšení vývozu ropy z Angoly do Portugalska. Zvýšení produkce ropy a investic je prezentováno jako úspěch portugalské politiky.

Několik článků se také týkalo Mosambiku. Zmiňovány byly především úspěšné spolupráce mezi portugalskými institucemi a novými institucemi v koloniích, čímž články představují Portugalsko jako efektivního správce a modernizátora svých kolonií. Technická podpora je prezentována jako klíčový krok k modernizaci Mosambiku, což vytváří dojem, že Portugalsko do svých kolonií přináší pokrok a rozvoj.

Článek o požáru na lodi se zaměřuje na technické detaily a neutrální popis incidentu, což je běžný přístup k zpravodajství pojednávající o nehodách a katastrofách. Není zde zjevná přítomnost propagandistických prvků, které by se snažily prezentovat portugalskou vládu nebo koloniální správu v pozitivním světle nebo ospravedlňovaly její činnost. Informace jsou podávány věcně a zaměřují se na popis situace a opatření, což naznačuje, že cílem článku je spíše informovat než propagovat určité politické nebo ideologické poselství. Celkově článek působí jako standardní zpravodajství o nehodě, bez zjevných propagandistických prvků.

Článek o konferenci v Leopoldville zmiňuje, že Portugalsko nebylo přítomno na zasedání konference. Tato zmínka může být interpretována jako kritika portugalské vlády a její politiky vůči africkým koloniím. Zdůraznění nepřítomnosti může posilovat dojem, že Portugalsko je izolováno a nepodílí se na mezinárodním úsilí o řešení afrických problémů. Článek zdůrazňuje spolupráci mezi africkými státy a jejich snahu o řešení vlastních problémů. To může být vnímáno jako podpora africké nezávislosti a soběstačnosti, což je v kontrastu s koloniální politikou Portugalska.

V posledním článku vidíme zdůraznění hrdinství a obětavosti vojáků. Článek klade důraz na odvalu portugalských vojáků, čímž posiluje jejich obraz jako hrdinů, kteří chrání zájmy země. Děkování rodinám za jejich podporu a pochopení má za cíl dokázat jednotu a podporu mezi vojáky a civilním obyvatelstvem. Zmiňování, že vojáci byli přivítáni občany Lisabonu, posiluje dojem celonárodní podpory vojenského úsilí. Tímto způsobem článek zvyšuje podporu veřejnosti pro vojenské operace a portugalské armády jako efektivní a odhodlané síly v boji proti povstalcům.

5.3 Analýza deníku *Diário de Lisboa* – Mosambik

5.3.1 Klíčové články

Článek 1: 25. září 1964 – „A África do Sul ofereceu 600 livros aos Estudos Gerais de Moçambique“ (Jihoafrická republika nabídla 600 knih pro mosambické školství)

Během slavnostní akce oznámila Jihoafrická republika darování 600 knih pro Mosambik. Tento dar byl přijat s vděčností a oceněním za podporu vzdělávání v regionu. Knihy zahrnují širokou škálu témat, od přírodovědných po humanitní vědy, a jsou určeny k posílení vzdělávání v Mosambiku.

Článek 2: 26. září 1964 – „Comando da Região Aérea de Moçambique“ (Velitelství mosambické vzdušné oblasti)

Článek informuje o oficiálním otevření nového letiště, které poskytuje strategické výhody pro rychlou mobilizaci a logistickou podporu pro operace v regionu. Význam letiště je zajištění bezpečnosti a stability v Mosambiku.

Článek 3: 2. října 1964 – „O ministro do Ultramar e os subsecretários da mesma pasta visitaram no Hospital da Parede os feridos militares ali em recuperação“ (Ministr zámoří a náměstci stejného rezortu navštívili v nemocnici Parede zraněné vojáky, kteří se tam zotavují)

Článek pojednává o návštěvě ministra zámoří a jeho náměstků v nemocnici Parede, kde se zotavují zranění vojáci. Tato návštěva měla za cíl zhodnotit zdravotní stav vojáků, kteří byli zraněni při plnění služebních povinností, a to včetně těch, kteří byli zraněni v Mosambiku. Ministr a jeho doprovod vyjádřili uznání a podporu vojákům, kteří sloužili v různých koloniálních misích.

Článek 4: 11. října 1964 - „Encontra-se no extremo norte de Moçambique o governador-geral e comandante-chefe“ (Generální guvernér a vrchní velitel jsou na dalekém severu Mosambiku)

Článek informuje, že guvernér a vrchní velitel se nacházejí na návštěvě na severu Mosambiku. Detaily o záměru této návštěvy nejsou uvedeny. Článek předkládá, že se jedná oficiální cestu vládních činitelů v koloniálních oblastech, a jmenuje města, která již stihli v Mosambiku navštívit. „Bylo rozhodnuto, že žádné formální obřady se konat nebudou“ (Diário de Lisboa, 1964)³

---

³ „Foi determinado que não haja quaisquer cerimónias protocolares.“

Článek 5: 13. října 1964 - „Frank Sinatra vai a Moçambique tomar parte num safari?“
(Frank Sinatra pojedou do Mosambiku na safari?)

Článek spekuluje o možné návštěvě slavného amerického zpěváka Franka Sinatry v Mosambiku, kde by se měl zúčastnit safari. Není však potvrzeno, zda se tato návštěva skutečně uskuteční, a informace pocházejí spíše z neoficiálních zdrojů.

Článek 6: 20. října 1964 - „Prossegue a reunião do Conselho Legislativo de Moçambique“ (Pokračuje zasedání Legislativní rady Mosambiku)

Článek informuje o pokračujícím zasedání Legislativní rady Mosambiku v Lourenço Marques (dnešní Maputo⁴). Zasedání předsedal guvernér Mosambiku a účastnili se ho významní členové vlády. Diskutovány byly různé záležitosti týkající se správy kolonie, včetně ekonomických, sociálních a politických otázek. Zvláštní důraz byl kladen na problémy, kterým kolonie čelí, a na opatření, která mají být přijata pro zlepšení situace obyvatel.

Článek 7: 23. října 1964 - „O comandante-chefe de Moçambique chegou a Pretória“
(Vrchní velitel Mosambiku dorazil do Pretorie)

Článek informuje o příjezdu vrchního velitele Mosambiku, generála Josého Correie de Oliveiry, do Pretorie. Návštěva je prezentována jako významná událost a generál byl přivítán s vojenskými poctami. Zpráva se zaměřuje na oficiální aspekty návštěvy a na důležitost tohoto setkání v kontextu vojenské a politické spolupráce mezi Mosambikem a Jihoafrickou republikou.

5.3.2 Propagandistické prvky

Podobně jako v předchozím případě Guinea-Bissau můžeme i u Mosambiku pozorovat menší míru informovanosti než o Angole. I tak ale nalézáme několik článků, ve kterých lze nalézt společné propagandistické prvky, které sloužili k legitimizaci portugalského režimu během koloniálních válek.

Články kladou důraz na spolupráci mezi jinými státy v regionu, a to konkrétně s Jihoafrickou republikou. Spolupráce může být vnímána jako důkaz toho, že Portugalsko podporuje a udržuje pozitivní vztahy s dalšími státy ve prospěch svých kolonií. Darování knih je prezentováno jako významný krok k posílení vzdělávacích institucí v Mosambiku, což

---

⁴ Pozn. autorky

posiluje obraz Portugalska jako kolonizátora, který se stará o vzdělání a rozvoj svých kolonií. Celkově článek používá pozitivní tón a zdůrazňuje mezinárodní spolupráci a podporu vzdělávání, což jsou typické propagandistické prvky, které mají posílit představu portugalské koloniální správy v očích čtenářů. Zdůraznění spolupráce mezi Mosambikem a Jihoafrickou republikou může být zaměřeno na ukázání silných mezinárodních vztahů a podpory pro portugalskou politiku v regionu. Tyto prvky mohou být interpretovány jako snaha posílit důvěru ve schopnosti a legitimitu portugalské koloniální správy a ukázat, že je Mosambik pod kontrolou a je respektovaný na mezinárodní úrovni. Zdůraznění vojenských poct a oficiálního přivítání generála z Mosambiku může být vnímáno jako snaha ukázat vysokou prestiž a význam mosambické koloniální správy.

Otevření nového letiště je prezentováno jako klíčový krok k zajištění bezpečnosti a stability. Zdůraznění, že letiště přispívá k rozvoji a růstu regionu, může být vnímáno jako důkaz, že portugalská správa pracuje na zlepšení podmínek v kolonii.

Návštěva ministra a jeho náměstků je vykreslena v pozitivním světle, zdůrazňuje jejich péči a zájem o vojáky. Návštěva je prezentována jako symbolický akt, který má za cíl ukázat jednotu a podporu ze strany vlády. Článek může vyvolat pocit vlastenectví a hrdosti na vojáky, kteří slouží v koloniích. Prezentace návštěvy vysoce postavených vládních činitelů v kolonii může být využita k ukázání zájmu a péče centrální vlády o kolonie. Text může naznačovat, že vládní činitelé dohlížejí na situaci v koloniích, což může posilovat dojem pořádku a kontroly.

Další zpráva se zaměřuje na atraktivitu Mosambiku jako destinace pro významné osobnosti a turisty. Článek prezentuje Mosambik jako atraktivní a bezpečnou destinaci pro turisty, včetně světově proslulých celebrit, což může sloužit k posílení pozitivního obrazu kolonie. Prezentace Mosambiku jako turistické destinace může být také snahou normalizovat přítomnost koloniální správy a odvrátit pozornost od politických a sociálních problémů v kolonii.

Články zdůrazňují, že zasedání legislativní rady probíhá hladce a efektivně, což může být vnímáno jako snaha ukázat, že koloniální správa je funkční a efektivní. Diskuse o opatřeních na zlepšení situace v kolonii slouží k zviditelnění portugalské koloniální správy a její péči o blahobyt místního obyvatelstva. Absence zmínek o jakýchkoli nepokojích nebo opozici je záměrná.

6. Závěr

Bakalářská práce „Koloniální války: propaganda režimu Estado Novo v deníku *Diário de Lisboa* v první polovině 60. let“ se zaměřila na analýzu vybraných článků portugalského deníku *Diário de Lisboa*. Při analýze si kladla za cíl zjistit a předložit konkrétní projevy propagandy portugalského režimu Estado Novo v době koloniálních válek v Angole, Guinea-Bissau a Mosambiku. Kolonie měly pro Portugalsko významné ekonomické a strategické hodnoty. Ztráta kolonií by znamenala ztrátu přístupu k důležitým přírodním zdrojům a strategickým územím, což Salazar považoval za nepřijatelné. Režim tvrdě reagoval na jakékoli známky odporu, což vedlo k radikalizaci osvobozeneckých hnutí a eskalaci konfliktů. Války v koloniích byly dlouhé a krvavé, což vedlo k rostoucímu odporu proti Salazarově politice doma i v zahraničí. Média sloužila režimu jako nástroj propagandy, oslavovala portugalskou moc a demonizovala povstalce.

První část práce si na základě stávající literatury definovala pojem propaganda a představila historicko-politický kontext konfliktu. Druhá část práce se zaměřila na analýzu konkrétních článků deníku *Diário de Lisboa*, na základě kterých představila projevy propagandy režimu.

Analyzované články deníku *Diário de Lisboa* vykazují silné propagandistické rysy, které mají za cíl legitimizovat portugalskou správu a její politiku v koloniích během koloniálních válek. Společné prvky zahrnují pozitivní prezentaci portugalských vojenských a bezpečnostních sil, které jsou opakovaně zobrazovány jako efektivní a schopné, často jako ochránci pořádku a bezpečnosti. Jejich akce jsou glorifikovány, což má zvýšit důvěru veřejnosti v jejich schopnosti. Články zdůrazňují klid a pořádek ve městech, zejména v Luandě, čímž mají za cíl uklidnit veřejnost a posílit důvěru v portugalskou správu. Nepokoje jsou zmiňovány jen okrajově, což bagatelizuje skutečné problémy. Důležitým prvkem je také mezinárodní spolupráce a podpora, což se projevuje zdůrazňováním spolupráce s jinými státy, jako je Jihoafrická republika, a přetiskováním článků z uznávaných zahraničních zdrojů, což posiluje obraz Portugalska jako uznávaného a podporovaného správce. Články vykreslují běžný život obyvatel v kladném světle, čímž se snaží vytvářet dojem normality a stability navzdory koloniálním konfliktům. Zmínky o běžných činnostech a volnočasových aktivitách mají za cíl posílit obraz klidného a prosperujícího života v koloniích. Všechny texty zdůrazňují roli vlády a místních úřadů v realizaci různých projektů, což má ukazovat na jejich efektivitu a schopnost přinášet prospěch obyvatelstvu.

Na druhé straně se články liší v zaměření na různé kolonie – Angola, Guinea-Bissau a Mosambik. Zatímco Angola je často hlavním tématem kvůli svému strategickému a ekonomickému významu, Mosambik a Guinea dostávají méně pozornosti. Angola byla jednou z nejbohatších portugalských kolonií díky svým přírodním zdrojům, včetně ropy, diamantů a dalších nerostných surovin. Ekonomický význam Angoly, rozsah a intenzita konfliktu, a fakt, že zde začal úplně první konflikt, byly faktory, které přitahovaly více pozornosti médií. Konflikt v Angole měl také silný mezinárodní rozměr, protože během studené války zde Sovětský svaz a Spojené státy, spolu s jejich spojenci, podporovali různé frakce. To přispělo k prodloužení a intenzitě konfliktu. V neposlední řadě roli hrají také demografické a geografické údaje. Angola je rozlehlejší než Guinea-Bissau a Mosambik, a má větší populaci. To znamenalo větší množství bojovníků a rozsáhlejší vojenské operace.

Každý článek se zabývá konkrétními událostmi, jako jsou vojenské operace, otevření nových letišť nebo mezinárodní konference. Například zmínky o žoldácích a povstalcích jsou specifické pro články o Angole, zatímco Mosambik je prezentován jako turistická destinace. Některé články zdůrazňují návštěvy vysoce postavených vládních činitelů, což má ukazovat na zájem a péči centrální vlády o kolonie. Tyto návštěvy jsou vykresleny jako symbolické akty jednoty a podpory.

Celkově tyto články sloužily k posílení obrazu Portugalska jako efektivního, legitimního a mezinárodně uznávaného správce, který je schopen zajistit stabilitu, bezpečnost a rozvoj ve svých koloniích.

6.1 Conclusion

The bachelor's thesis “Colonial Wars: Estado Novo Regime Propaganda in the *Diário de Lisboa* newspaper during the First Half of the 1960s“ focused on the analysis of selected articles from the Portuguese daily newspaper *Diário de Lisboa*. The analysis aimed to identify and present specific manifestations of propaganda by the Portuguese Estado Novo regime during the colonial wars in Angola, Guinea-Bissau, and Mozambique. The colonies held significant economic and strategic value for Portugal. Losing the colonies would mean losing access to important natural resources and strategic territories, which Salazar deemed unacceptable. The regime responded harshly to any signs of resistance, leading to the radicalization of liberation movements and the escalation of conflicts. The colonial wars were long and bloody, leading to growing opposition to Salazar's policies both at home and abroad. The media served the regime as a propaganda tool, glorifying Portuguese power and demonizing the insurgents.

The first part of the thesis defined the term propaganda based on existing literature and presented the historical-political context of the conflict. The second part focused on the analysis of specific articles from *Diário de Lisboa*, through which it presented manifestations of the regime's propaganda.

The analyzed articles from *Diário de Lisboa* exhibit strong propagandistic features aimed at legitimizing Portuguese administration and its policies in the colonies during the colonial wars. Common elements include the positive portrayal of Portuguese military and security forces, which are repeatedly depicted as effective and capable, often as protectors of order and security. Their actions are glorified to increase public trust in their abilities. The articles emphasize calm and order in the cities, especially in Luanda, aiming to reassure the public and boost confidence in the Portuguese administration. Unrest is mentioned only marginally, downplaying the actual problems. Another important element is international cooperation and support, highlighted through cooperation with other states, such as South Africa, and reprinting articles from reputable foreign sources, enhancing Portugal's image as a recognized and supported administrator. The articles depict the everyday life of the residents positively, creating an impression of normalcy and stability despite the colonial conflicts. Mentions of daily activities and leisure pursuits aim to strengthen the image of a peaceful and prosperous life in the colonies. All texts highlight the role of the government and local authorities in implementing various projects, showcasing their efficiency and ability to benefit the population.

On the other hand, the articles differ in their focus on various colonies – Angola, Guinea-Bissau, and Mozambique. Angola is often the main topic due to its strategic and economic significance, while Mozambique and Guinea receive less attention. Angola was one of the richest Portuguese colonies, thanks to its natural resources, including oil, diamonds, and other minerals. The economic importance of Angola, the scale and intensity of the conflict, and the fact that it was where the first conflicts began attracted more media attention. The conflict in Angola also had a strong international dimension, as during the Cold War, the Soviet Union and the United States, along with their allies, supported different factions. This contributed to the prolongation and intensity of the conflict. Lastly, demographic and geographical factors also played a role. Angola is larger than Guinea-Bissau and Mozambique and has a larger population, leading to a greater number of fighters and more extensive military operations.

Each article addresses specific events, such as military operations, the opening of new airports, or international conferences. For example, mentions of mercenaries and insurgents are specific to articles about Angola, while Mozambique is presented as a tourist destination. Some articles emphasize visits by high-ranking government officials, showing the central government's interest and care for the colonies. These visits are depicted as symbolic acts of unity and support.

Overall, these articles served to strengthen the image of Portugal as an efficient, legitimate, and internationally recognized administrator capable of ensuring stability, security, and development in its colonies.

6.2 Conclusão

A tese de licenciatura „Guerras Coloniais: Propaganda do Regime Estado Novo no Jornal Diário de Lisboa na Primeira Metade dos Anos 60“ focou-se na análise de artigos selecionados do jornal diário português *Diário de Lisboa*. A análise teve como objetivo identificar e apresentar manifestações específicas da propaganda do regime português Estado Novo durante as guerras coloniais em Angola, Guiné-Bissau e Moçambique. As colônias tinham um valor económico e estratégico significativo para Portugal. A perda das colónias significaria perder o acesso a importantes recursos naturais e territórios estratégicos, o que Salazar considerava inaceitável. O regime respondeu severamente a quaisquer sinais de resistência, levando à radicalização dos movimentos de libertação e à escalada dos conflitos. As guerras coloniais foram longas e sangrentas, levando a uma crescente oposição às políticas de Salazar tanto no país quanto no exterior. A mídia serviu ao regime como uma ferramenta de propaganda, glorificando o poder português e demonizando os insurgentes.

A primeira parte da tese definiu o termo propaganda com base na literatura existente e apresentou o contexto histórico-político do conflito. A segunda parte concentrou-se na análise de artigos específicos do *Diário de Lisboa*, através dos quais apresentou as manifestações da propaganda do regime.

Os artigos analisados do *Diário de Lisboa* exibem fortes características propagandísticas destinadas a legitimar a administração portuguesa e suas políticas nas colônias durante as guerras coloniais. Elementos comuns incluem a representação positiva das forças militares e de segurança portuguesas, que são repetidamente retratadas como eficazes e capazes, muitas vezes como protetoras da ordem e segurança. Suas ações são glorificadas para aumentar a confiança pública em suas habilidades. Os artigos enfatizam a calma e a ordem nas cidades, especialmente em Luanda, com o objetivo de tranquilizar o público e aumentar a confiança na administração portuguesa. Os distúrbios são mencionados apenas marginalmente, minimizando os problemas reais. Outro elemento importante é a cooperação e o apoio internacional, destacados pela cooperação com outros estados, como a África do Sul, e a reimpressão de artigos de fontes estrangeiras respeitáveis, melhorando a imagem de Portugal como administrador reconhecido e apoiado. Os artigos retratam a vida cotidiana dos residentes de forma positiva, criando uma impressão de normalidade e estabilidade, apesar dos conflitos coloniais. As menções às atividades diárias e de lazer visam fortalecer a imagem de uma vida pacífica e próspera nas colônias. Todos os textos destacam o papel do governo e

das autoridades locais na implementação de vários projetos, mostrando sua eficiência e capacidade de beneficiar a população.

Por outro lado, os artigos diferem em seu foco nas várias colônias – Angola, Guiné-Bissau e Moçambique. Angola é frequentemente o principal tema devido ao seu significado estratégico e econômico, enquanto Moçambique e Guiné recebem menos atenção. Angola era uma das colônias portuguesas mais ricas, graças aos seus recursos naturais, incluindo petróleo, diamantes e outros minerais. A importância econômica de Angola, a escala e a intensidade do conflito, e o fato de que foi onde começaram os primeiros conflitos atraíram mais atenção da mídia. O conflito em Angola também tinha uma forte dimensão internacional, pois durante a Guerra Fria, a União Soviética e os Estados Unidos, junto com seus aliados, apoiavam diferentes facções. Isso contribuiu para a prolongação e intensidade do conflito. Por fim, fatores demográficos e geográficos também desempenharam um papel. Angola é maior do que Guiné-Bissau e Moçambique e tem uma população maior, levando a um maior número de combatentes e operações militares mais extensas.

Cada artigo aborda eventos específicos, como operações militares, a abertura de novos aeroportos ou conferências internacionais. Por exemplo, menções a mercenários e insurgentes são específicas para artigos sobre Angola, enquanto Moçambique é apresentado como um destino turístico. Alguns artigos enfatizam as visitas de altos funcionários do governo, mostrando o interesse e o cuidado do governo central pelas colônias. Essas visitas são retratadas como atos simbólicos de unidade e apoio.

Em geral, esses artigos serviram para fortalecer a imagem de Portugal como um administrador eficiente, legítimo e reconhecido internacionalmente, capaz de garantir estabilidade, segurança e desenvolvimento em suas colônias.

7. Seznam použité literatury

Knihy a monografie:

ARENDR, Hannah. *Původ totalitarismu I-III*. Přeložila Jana Fraňková. Praha: OIKOYMENH, 2013.

BERNAYS, Edward L. *Crystallizing Public Opinion*. Project Gutenberg, 2020.

BERNAYS, Edward L. *Propaganda*. New York: Liveright, 1928.

BINKOVÁ, Simona. *Stručná historie států, Portugalsko*. Praha: Nakladatelství Libri, 2004.

DAHL, R. A. *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven: Yale University Press, 1971.

ELLUL, Jacque. *Propaganda. The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973.

FRIEDRICH, Carl J. a BRZEZINSKI, Zbigniew. *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*. New York: Praeger, 1962.

JOWETT, Garth a O'DONNELL, Victoria. *Propaganda and persuasion*. Thousand Oaks, Calif: Sage, 2006.

KLÍMA, Jan. *Angola*. Praha: Libri, 2003.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Angoly*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2000.

MACKENZIE, Angus. *Propaganda Boom*. New York: Doubleday, 1997.

Články v časopisech:

BALÍK, Stanislav. „Totalitní a autoritativní režimy“. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1954.

CAIADO, André. „The monumentalization of the Portuguese Colonial War: Commemorating the soldier's efforts amid the persistence of imperial imaginaries“. *Memory Studies*. 2021, roč. 14, č. 6, s. 1208-1225. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/17506980211053983>. [cit. 2024-06-09].

DUFFY, James. „The dual reality of Portuguese Africa“. *The Centennial Review of Arts & Science*. 1960, roč. 4, č. 4, s. 450-464. [cit. 2024-06-16].

FERRAZ, Ricardo. „The financial costs of the Portuguese colonial war, 1961-1974: analysis and applied study“. *Revista de Historia Económica / Journal of Iberian and Latin American Economic History*. 2022, roč. 40, č. 2, s. 243-272. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S0212610921000148>. [cit. 2024-06-11].

LEMOS, Mário Matos e TORRAL, Luís Reis. *Jornais Diários Portugueses do Século XX: um dicionário*. Portugal: Coimbra University Press, 2020.

PAULO, Heloisa. „Imagem em movimento: o documentarismo no Estado Novo e a representação do povo (1933-1950)“. *Comunicação pública*. 2017, č. Vol.12 n° 23. Dostupné z: <https://doi.org/10.4000/cp.1714>. [cit. 2024-05-30].

ROSAS, Fernando. „O salazarismo e o homem novo: ensaio sobre o Estado Novo e a questão do totalitarismo“. *Análise Social*. 2001, roč. XXXV(157), s. 1031-1054. Dostupné z: <http://analisesocial.ics.ul.pt/documentos/1218725377D6jFO4wy1Oi67NG6>. [cit. 2024-06-30].

Internetové zdroje:

A conferência internacional sobre a África começou hoje em Leopoldville. *Diário de Lisboa*. 1963. Dostupné z: <http://casacomum.org/cc/visualizador?pasta=06548.086.18185>

A população de Luanda apoia as autoridades pela energia da sua acção. *Diário de Lisboa*. 1961. Dostupné z: <http://casacomum.org/cc/visualizador?pasta=06541.079.17164#13>

António de Oliveira Salazar. *Revista Portuguesa de História Militar*. 2021, roč. 1, č. 1, s. 1-3. Dostupné z: https://www.defesa.gov.pt/pt/defesa/organizacao/comissoes/cphm/rphm/edicoes/ano1/n12021/bios/lidpolitica/aos/Documents/11%20-%20RevPHM_I_1_1_AOS.pdf

Definice dezinformací a propagandy. Ministerstvo vnitra České republiky. [online] b.r. [cit. 2024-06-16]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>.

Diário de Lisboa. Casa Comum. [online] b.r. [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: http://casacomum.org/cc/diario_de_lisboa/.

Encontra-se no extremo norte de Moçambique o governador-geral e comandante-chefe. *Diário de Lisboa*. 1964. Dostupné z: <http://casacomum.org/cc/visualizador?pasta=06556.094.19186>

Jornal Português: como se fazia propaganda no país de Salazar. RTP Ensina (a) [online] b.r. [cit. 2024-05-30]. Disponível z: <https://ensina.rtp.pt/artigo/jornal-portugues-como-se-fazia-propaganda-no-pais-de-salazar/>.

O SPN como motor do projeto cultural do Estado Novo. RTP Ensina (b) [online] b.r. [cit. 2024-05-30]. Disponível z: <https://ensina.rtp.pt/explicador/o-spn-como-motor-do-projeto-cultural-do-estado-novo/>.

Salazar e o culto da personalidade. RTP Ensina (c) [online] b.r. [cit. 2024-06-04]. Disponível z: <https://ensina.rtp.pt/artigo/salazar-e-o-culto-da-personalidade/>.

8. Seznam zkratek

SPN	Secretariado da Propaganda Nacional
AGC	Agência Geral das Colónias
MPLA	Movimento Popular de Libertação de Angola
UNITA	União Nacional para a Independência Total de Angola
FNLA	Frente Nacional de Libertação de Angola
PAIGC	Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde
FRELIMO	Frente de Libertação de Moçambique

